Türkiye İnsan Hakları Kurumu Heyetinin Diyarbakır Ziyareti Gözlemleri

Türkiye İnsan Hakları Kurumu Başkanı Hikmet TÜLEN, Kurum İkinci Başkanı Aydın BİNGÖL, İnsan Hakları Kurulu üyesi Levent KORKUT ve Kurumda uzman olarak görev yapan Hâkim Muzaffer ŞAKAR'dan oluşan Türkiye İnsan Hakları Kurumu Heyeti, 24/25.12.2015 tarihlerinde Diyarbakır'da kamu kurumları ve sivil toplum kuruluşlarının temsilcileriyle görüşmeler gerçekleştirmiştir. Bu kapsamda, Diyarbakır Valisi, Diyarbakır Büyükşehir Belediyesi Eş Başkanı, Diyarbakır Cumhuriyet Başsavcısı ile Diyarbakır Baro Başkanlığı, Kırklar Meclisi, Diyarbakır Siyasal ve Sosyal Araştırmalar Enstitüsü (DİSA), Dicle Toplumsal Araştırmalar Merkezi (DİTAM), İnsan Hakları Derneği (İHD) ve İnsan Hakları ve Mazlumlar İçin Dayanışma Derneği (MAZLUMDER) temsilcileriyle görüşülmüştür.

Öncelikle, heyetimizle bir araya gelerek Diyarbakır'da ve komşu il ve ilçelerde yaşanan gelişmeler hakkında bilgi ve düşüncelerini açık ve samimi bir şekilde dile getiren kamu kurumu ve sivil toplum kuruluşu temsilcilerine teşekkür ederiz.

Diyarbakır'da ve çevre illerde kazılan hendeklerin, kurulan barikatların, ilan edilen sokağa çıkma yasaklarının, yaşanan silahlı çatışmaların pek çok insan hakkı ihlaline yol açtığı bilinmektedir. Yaşam hakkı başta olmak üzere, temel hak ve özgürlüklerin ihlal edildiğine dair yoğun iddialar mevcuttur. Şehir merkezlerinde yaşanan çatışmaların devam ediyor olması ve bu çatışmalarda ağır saldırı silahlarının ve araçlarının kullanılıyor olması süregelen ihlalleri artırabilecek niteliktedir.

Kamu kurumları tarafından, vatandaşların uğradığı zararların giderildiği, mağduriyetlerin önlenmesi için gayret sarf edildiği, insan hakkı ihlaline yol açmamak için titizlikle hareket edildiği belirtilmiş ise de devam eden çatışmalı süreç nedeniyle yaşanan mağduriyetler sürekli olarak artmaktadır. Artan mağduriyetler, çatışmaların şiddetlenmesine yol açabilecek ve barış ortamının inşasını, kamu düzeninin kurulmasını güçleştirecektir.

Kentlerde, sokağa çıkma yasaklarının uygulandığı bölgelerde sağlık hizmetleri, eğitim faaliyetleri, sosyal hizmetler, belediye hizmetleri, sivil toplum çalışmaları vb. faaliyetler durmakta, kentin geri kalan bölgelerinde de bu hizmetlerin yürütülmesinde aksamalar meydana gelmektedir. Sokağa çıkma yasağının geçerli olduğu yerlerde sağlık hizmeti acil hallerde dahi sınırlı olarak sunulabilmektedir. Sokağa çıkma yasağının geçerli olduğu mahallelerde eğitim-öğretim faaliyeti tamamen durmuştur. Şehrin geri kalan kısmında da eğitim-öğretim faaliyetlerinin yürütülmesi sırasında sorunlar yaşanmaktadır. Yaşanan çatışmaların, uygulanan güvenlik politikalarının belediye hizmetlerini engellediği belirtilmektedir.

Keza, ticari hayatta ciddi sıkıntılar yaşanmaktadır. Yaşanan çatışmalar, sokağa çıkma yasakları, hendek ve barikatlar nedeniyle ticari hayat büyük yara almıştır. Özellikle çevre illere mal satışı yapan ticaret erbabının üretim ve satış yapamaması nedeniyle müşterilerini kaybettiği, esnaf ve tacirlerin bir kısmının yatırımlarını başka şehirlere taşıdığı bilgisi verilmiştir. Diyarbakır'ın ticari hayatının en önemli merkezi olan Sur ilçesinde, sokağa çıkma yasağı ilanı ve yaşanan çatışmalar nedeniyle turizm ve ticari hayat durmuştur. İşyerini kapatan veya aynı şehirde başka bir yere taşıyan birçok esnaf bulunmaktadır. Bu sürecin uzaması ve alternatif çözümler üretilememesi halinde esnafın tamamı büyük sorunlar yaşayacaktır. Dönem zararı olarak ortaya çıkan ticari kayıplar, ilerleyen süreçte iflaslara yol açacaktır. Özel sektörde ücretle veya gündelik işlerde çalışanlar tüm gelir kaynaklarını yitirmişlerdir. Esnaf için kapsamlı tedbirler alınmalı, ücretli kesimin mağduriyetleri giderilmeli, bu kişiler işsizlik sigortasından yararlandırılmalıdır.

Diyarbakır ve çevre illerde yaşanan çatışmaların, meydana gelen insan hakkı ihlallerinin Türkiye'nin geri kalan kısmında hak ettiği karşılığı bulmadığı, basın-yayın organlarında yeterince yer almadığı, mevcut yayın ve haberlerin gerçeği yansıtmadığı; bu durumun ülkenin bir tarafında ilgisizlik, diğer tarafında hayal kırıklığı yarattığı ve ortak bağların kopması ile sonuçlandığı yönünde açıklamalar yapılmıştır. Bu nedenle, basın-yayın organlarının Diyarbakır'da ve yakın illerde meydana gelen olaylara ilişkin daha dikkatli, objektif bir dil kullanmaları ve gelişmeleri yakından takip etmeleri, yaşanan mağduriyetleri kamuoyunun bilgisine sunmaları ısrarla talep edilmiştir.

Sur ilçesine giriş çıkışlarda kimlik kontrolü ve üst araması yapıldığı, hatta ilçede görevli kamu görevlilerinin dahi kontrole tabi tutularak ilçeye girebildikleri, ilçeden çıkışlar sırasında pek çok gözaltı işlemi gerçekleştirildiği dile getirilmiştir. Gözaltına alma sırasında ve sonrasında kolluk görevlileri tarafından çeşitli kötü muamele uygulamalarının yapıldığı, örneğin, gözaltına alınanların çıplak aramaya maruz bırakıldığı, kemik kırıklarıyla sonuçlanan orantısız güç kullanımlarının vb. hukuksuz müdahalelerin yaşandığı dile getirilmiştir.

Şehirde, toplantı ve gösteri yürüyüşü yapmanın imkânsız hale geldiği, en küçük toplanmanın yoğun gaz kullanılarak dağıtıldığı, toplantı ve gösteri yürüyüşü hakkının kullanımı sırasında yaşam hakkı ihlallerinin meydana geldiği söylenmiştir.

İnsan hakları alanında çalışan sivil toplum örgütlerinin temsilcileri, çok sayıda ağır insan hakkı ihlali başvurusu aldıklarını, buna karşılık can güvenlikleri bulunmadığından ihlal iddialarını yerinde inceleyemediklerini belirtmişlerdir.

Görüşülen pek çok kişi, yaşanan çatışmalı süreci bir "akıl tutulması" olarak nitelendirmekte ve bir an önce çatışmasız bir sürece girilmesini talep etmektedir. Ayrıca, bu çatışmalı sürecin geçici olduğu ve kısa süre içerisinde sona ereceği umudunun taşındığı dile getirilmiştir.

Yaşanan şiddet olaylarının düzeyinden ve siyasal gelişmelerden bağımsız olarak yerel aktörler arasında diyalog kanalları açık tutulmalıdır. Nitekim Diyarbakır Valisinin diyaloğa açık tavrı diğer kişi, kurum ve kuruluşlar tarafından oldukça önemsenmektedir.

Diyarbakır'da ve Cizre, Nusaybin, Silopi, Dargeçit gibi çevre yerleşim birimlerinde oluşturulan hendek ve barikatlar ile uygulanan sokağa çıkma yasakları tüm hayatı kuşatmış ve baskı altına almıştır. Bu nedenle kamu hizmetlerinin bir kısmı hiç sunulamamakta, bir kısmı ise sınırlı ölçüde sunulabilmektedir. Yaşanan çatışmalar ve kolluk görevlilerinin uygulamaları neticesinde meydana geldiği belirtilen çok sayıda insan hakkı ihlali iddiası mevcuttur. Her geçen gün bireysel ve toplumsal mağduriyetler artmakta, çatışmalı ortamın bedeli ağırlaşmaktadır.

Bu nedenlerle, meselenin daha makro ölçekte değerlendirilmesi, hendek ve barikatların kaldırılması ve sokağa çıkma yasağı uygulamalarına son verilmesi; yaşanan sorunların çözümü için silahlı çatışma dışında yol ve yöntemlerin kullanılması gerekmektedir. Aksi durumda, temel hak ve özgürlüklerin önemli ölçüde kısıtlandığı, sosyal hayatın, ticari hayatın ciddi sorunlarla karşılaştığı böylesi çatışmalı bir ortamda, yaşanan gelişmelerin ortaya çıkaracağı kişisel ve toplumsal maliyet her geçen gün daha da artacaktır. Çoğalan mağdur sayısı, özellikle dezavantajlı grupların karşılaştıkları güçlükler ve artan yoksulluk, çatışmaları besleyecek ve içine hapsolunan şiddet sarmalından kurtulmak mümkün olmayacaktır.

Sur İlçesinin, ağırlıklı olarak işsiz, ya da gündelik işlerde çalışan dar gelirli ailelerin ikamet ettiği bir bölge olduğu, bu ailelerin, ağırlıklı olarak 90'lı yıllarda köy boşaltma uygulamaları neticesinde kentlere sığınan kişilerden ve onların aile bireylerinden oluştuğu bilinmektedir. Şiddete ve göçe maruz kalmış kişilerin, kendilerini yeniden şiddet sarmalının içinde buldukları ve yeniden göç etmek zorunda kaldıkları anlaşılmaktadır. Bu kişilerin göç ettikleri yerlerde, daha fazla yoksulluğa mecbur edilmemeleri, eğitim ve diğer haklarını kullanabilmeleri ve asıl önemlisi de, bulundukları yerlerden göç etmek zorunda kalan kişilerin evlerine dönmelerini mümkün kılacak şartların oluşturulması gerekmektedir.

"Çözüm süreci"nin, büyük bir umut ve memnuniyet yarattığı, sona erdirilmesinin ise hayal kırıklığı ve kaygıya yol açtığı, bu kaygının ise gittikçe öfkeye dönüştüğü sıklıkla ifade edilmiştir.

Açıklanan nedenlerle, hendeklerin ve barikatların kaldırılması, silahlı çatışmaların ve sokağa çıkma yasaklarının sonlandırılması; insan hakkı ihlali iddialarının ivedi ve etkin bir şekilde soruşturulması; şu ana kadar yaşanan mağduriyetlerin giderilmesi için etkin ve kapsamlı tedbirler alınması; yaşanan sorunların çözümü için silahlı çatışma dışında yol ve yöntemlerin kullanılması, bu bağlamda "çözüm süreci"nin, sonlandırıldığı düzeyden yeniden başlatılması gerektiği kanaatine varılmıştır.

Kamuoyuna saygı ile duyurulur.